

și nu delemn de ulm. Ce model de secretar literar vom acredita în viitor? Eu cred că tot cel cu vocație și cu un înalt grad de întrebuintare în teatru.

3 În relațiile cu creatorii din teatru (regizori, interpreți), poziția secretarului literar trebuie să fie întotdeauna independentă. Desigur, acolo unde există afinități spirituale cu regizorul sau scenograful, el poate fi un co-autor teoretic al spectacolului, un partener de căutări creatoare. Evident, aceste relații presupun și audiență sinceră de fiecare parte, precum și interes real. Altminteri, e un act de formalism ori, și mai rău, de fătarnicie.

Cît privește autorii dramaticei, secretarul literar trebuie să fie, în relațiile cu ei, un camarad care-i iubește cu severitate. Trebuie încurajați cei cu semne certe de vocație și conștiință artistică și descurajate mediocritățile. Cei foarte tineri trebuie inițiați în complicata lume a teatrului și în dificila tehnică dramatică. (Spre a oferi un îndreptar util acestor tineri dramaturgi, am început să lucrez la o dificilă dar pasionantă carte: **INIȚIERE ÎN TEORIA ȘI TEHNICA DRAMATURGIEI**.)

În ce privește relațiile cu publicul, secretarul literar trebuie să fie *directorul de program* al acestui sistem pe care să-l dirijeze conștient pe parcursul unor lungi etape.

4 Prin tradiție, s-au consacrat ca titluri de bază în repertoriul teatrelor noastre un întreg șir de opere ale scriitorilor din marea generație a gândirii românești dintre cele două războaie mondiale. Dar există încă multe texte (superioare ca substanță dramatică și ideatică) rămase în penumbră. Nu știu cînd le vom inventaria și scoate la lumină, cînd le vom reconsidera. Personal, socot că ar fi utilă o sesiune de comunicări pe această temă, cu specialiștii de rigoare. Valorificabile imediat mi s-ar părea lucrări ca: *Molima* de Ion Marin Sadoveanu, *Oameni feluriți* de Anton Holban, *Javra pămîntului* de Ion Luca, *Decanul* de G. Magheru, ba poate chiar și piese ale unor autori mai puțin cunoscuți ca dramaturgi. E greu să le scoți, de unul singur, din uitarea în care stau confundate pe nedrept. E nevoie de forțele unite ale tuturor celor interesați. În fine, socot că există și capodopere în proză (nuvele, romane) care ar trebui dramatizate *acum* pentru scenă. Experiența noastră ne-a dovedit că o asemenea inițiativă ar trebui încurajată peste tot, deoarece publicul de azi prețuiește mult și nu fără motive actul de mare cultură.

KÖTÖ JOSZEF

Teatrul Maghiar de Stat din Cluj-Napoca

„Aparatul de recepție al teatrului”

1 Îndeplinirea menirii sociale a mișcării teatrale contemporane, de a fi un for al formării omului nou, depinde de eficiența activității fiecărui teatru în parte. A fi eficient înseamnă a răspunde comenzii sociale, rostind de pe scenă ceea ce-l preocupă pe spectator, într-un limbaj scenic accesibil, și în același timp complex.

Acest deziderat se poate împlini printr-un studiu sociologic aprofundat, prin căutarea permanentă a celor mai adecvate mijloace scenice de expresie. O poziție-cheie în această activitate o are secretarul literar.

El este, în primul rînd, „aparatul de recepție” al teatrului. Păstrează o legătură strînsă cu spectatorii, pentru a recepționa exigențele lor. În acest sens, în teatrul nostru, secretariatul literar a efectuat o anchetă sociologică; apoi, încercînd să răspundă dorințelor exprimate, a constituit o echipă mobilă, care prezintă spectacole-colaj literar, în întîlniri cu spectatorii din școli și cluburi muncitorești și studentești; de asemenea, secretariatul literar face sondaje în fabrici și uzine, organizînd discuții cu organele de partid și de sindicat pe tema relației teatru-public.

Generalizînd concluziile acestor cercetări, secretariatul literar le transmite în două direcții: pe de o parte, conducerii teatrului și colectivului artistic, pe de alta, autorilor dramatici.

Secretarul literar asigură ca în faza elaborării concepției repertoriale să se ia în considerare cerințele spectatorilor, formulate cu ocazia întîlnirilor amintite. Așa au fost incluse, de exemplu, în repertoriul teatrului nostru, piese ca: *Stăvarul*, *Notarul din Pelseske*, *Omul care a văzut moartea* — care ne-au prilejuit o experiență prețioasă în ceea ce privește modalitățile de montare contemporană a lucrărilor clasice și au demonstrat utilitatea apelului la autori dramaticei consacrați pentru adaptarea unor texte clasice; mai precis, la repunerea în circulație teatrală a unor texte valoroase vechi.

Secretariatul literar animă viața spirituală a colectivului. Teatrul contemporan este un teatru intelectual. Studiile sociologice arată că omul viitorului apropiat este în mai mică măsură instinctual, vibrează nu atît la incitarea simțurilor, cît la intelectului. Secretarul literar trebuie, deci, să dobîndească o pregă-

tire ideologică și estetică la nivelul vremii, încât să poată contribui la îmbogățirea bagajului de cunoștințe al colectivului artistic.

Am arătat că secretarul literar e dator să-i apropie pe autorii dramatici de comanda socială. În chipul acesta, se înrădăcinează în teatru spiritul de atelier; teatrul devine șantier de creație pentru dramaturgi. Pentru împlinirea acestei meniri, am încercat o modalitate de lucru ce s-a dovedit fertilă: am alcătuit un plan tematic izvorînd nemijlocit din programul ideologic al partidului, în vederea traducerii lui în viață. În lumina acestui program (și plan tematic) am studiat apoi creațiile altor genuri literare. Am descoperit astfel romane, scenarii, nuvele, apropiate, prin subiectele lor, planului nostru propriu. Scriitorii, la solicitarea noastră, și în colaborare cu colectivul de creație al teatrului, au dramatizat unele din aceste scrieri. Așa au luat naștere piese ca: *Puterea și Adevărul* de Titus Popovici, *Strada îngerilor șchiopi* de Balint Tibor, *Csipike* de Fodor Sándor (piesă pentru copii), intrînd ca lucrări de seamă în tezaurul dramaturgie autohton contemporan. În momentul de față, colaborăm cu scriitorul Beke György în vederea transpunerii scenice a romanului său *Vándorvillán*.

Cuprinzînd, așadar, complexitatea activității teatrale, secretarul literar se vede investit cu un rol important în elaborarea programului estetic propriu al instituției respective. Cunoscător al publicului, al potențialului de creație de care dispune colectivul, al tradițiilor caracteristice ale instituției, el poate contribui în mare măsură și la stabilirea profilului teatrului.

Așa fiind, secretarul literar, cu pregătirea sa ideologică și estetică, poate, e dator chiar, să colaboreze cu regizorul artistic în perioada procesului de elaborare a spectacolelor, în vederea descoperirii celor mai adecvate modalități de punere în scenă, a transiterii substanțiale, nu declarative, și la un nivel artistic superior a lucrării respective. Această latură a activității secretarului literar este foarte importantă: ea preînde o participare neîntrepută — fază cu fază — la repetiții. Totodată, însă, este o sarcină foarte greu de realizat în practică, dată fiind diversitatea și multitudinea de îndatoriri care revin secretarilor literari.

2 Actuala formă organizatorică, potrivit căreia secretarul literar este din oficiu membru al comitetului oamenilor muncii, constituie o temelie solidă în exercitarea funcțiilor complexe mai sus enumerate și-i

asigură drepturile în baza cărora își poate desfășura activitatea. A crescut, deci, ponderea activității secretariatului literar în viața internă a teatrului; desfășurarea muncii lui se simte stimulată, spiritul lui de răspundere a sporit.

3 Teatrul nostru funcționează pe baza unui program bine conturat, care îi asigură un profil distinct și contextul mișcării teatrale. El valorifică, din dramaturgia contemporană, lucrările care corespund acestui program. În consecință, ne străduim să formăm un grup propriu de autori, să atragem creatori animați de același crez ideologic și artistic, care să fructifice potențialul creator al colectivului. În ultima perioadă, teatrul nostru a prezentat o serie de premiere pe țară, pe care le socotim tot atîtea evenimente ale vieții teatrale (de exemplu, în stagiunea 1974—75, *Florile unui geamăș* de Sütő Andras). Ceea ce nu vrea să spună, însă, că am fi făcut totul.

Despre modalitatea specifică de colaborare a teatrului nostru cu autorii dramatici am vorbit în cadrul răspunsului dat primei întrebări. Relația dintre regizori, interpreți și secretariatul literar trebuie să fie multilaterală. Dincolo de faptul că asigurăm documentația montărilor, participăm — în limita posibilităților — și la procesul de elaborare a spectacolelor, ne străduim să înlesnim creatorilor posibilitatea de a se perfecționa. Acestea sînt principiile care stabilesc natura relațiilor cu creatorii în teatrul nostru. Este, însă, evident că între intenții și realizări nu se poate pune niciodată semnul egalității.

4 Cercetarea fondului moștenirii culturale a stat și stă în centrul atenției colectivului nostru. Astfel, piesa *Elektra* de Bornemisza — un text vechi de aproape 500 de ani — a fost jucată prima dată pe scena noastră. În prezent, cercetările noastre urmăresc, printre altele, punerea în lumină a valorilor dramaturgiei maghiare din România, dintre cele două războaie mondiale. E un capitol vrednic de atenție. Operele unor autori de prestigiu așteaptă să vadă pentru prima dată luminile rampei. Altele, aparținînd unor scriitori ca Bánffy Miklós, Szabados Árpád, care au constituit fondul de aur al dramaturgiei din acea perioadă, așteaptă a fi repuse în circuitul vieții teatrale.

Apar, într-o țară sau în alta, niște hebdomadare de mare tiraj, uneori și de solid prestigiu, care folosesc în mod constant următoarea formulă grafico-publicistică. Se alege evenimentul cel mai notabil al săptămânii respective; evenimentul inspire un desen; alteori, nu rar, ilustrația recurge la fotografia acelei personalități aflate în centrul atenției în intervalul scurs de la apariția precedentului număr al revistei; iar dedesubt se publică un text, scurt, de numai câteva cuvinte. Chintesențe. Aici, în alegerea textului, constă adevăratul „detonant“ publicistic, realul „trouvaille“ redacțional. De remarcat, textul nu este alcătuit ad-hoc, ci selecționat de undeva. De unde? Din marea literatură a lumii. Din opera clasicilor poeziei și prozei universale. Din comorile cuvintului scris și publicat, ivite în orice veac și pe orice meridian.

Ce vrea să sugereze aceste procedeu?

Desigur, altceva decât faptul că Titus Livius ar fi „prevăzut“ o situație concretă, intervenită în afacerile unui minister, care minister aparține unui stat, care la rându-i se numără printre formațiunile politico-administrative de seamă ale veacului, care veac e al 20-lea în era noastră... de vreme ce simbolicul an 1 al acestei

■ ȘTEFAN
IUREȘ

Lumea într-o replică

ere avea să primească investitura de jalon după moartea istoricului latin. Dacă pe o copertă din 1964, ducele de La Rochefoucauld „comentează“ în maniera sa... situația critică a unui regim dictatorial condus cu duritate de un militar, într-o peninsulă de la capătul lumii, bineînțeles că aceasta nu-l plasează, retroactiv, pe autorul „Maximelor“ în postura de rezistent la actele de absolutism ale lui Ludovic al XIV-lea de Bourbon, în Franța de la 1664! Și ce legătură poate fi bănuită între gândirea impetuos-armoniosului poet Hölderlin, pe de o parte, și crizele energetice, demografice, alimentare, monetare etc., etc. care zgâlție pământul, pe de altă parte? Nici o legătură. Totuși, ediția într-un milion de exemplare a revistei l'Express — număr special din decembrie 1974, consacrat analizelor viitorologice — făcea, apel la liricul german (1770—1843) pentru a-și preciza, printr-un citat, optimismul în legătură cu viitorul planetei: „Cînd primejdia este mai mare, atunci e mai aproape salvarea“. În toate aceste cazuri avem de-a face, prin urmare, cu valoarea de „motto“ a extrasului. Vechiul, multiseclarul fragment devine referința autorizată pentru o meditație strict contemporană. Istoricul, moralistul, poetul timpurilor trecute reîntră în actualitatea evenimentelor fierbinți, de „ultimă oră“ istorică, prin excepționala perenitate a unei expresii inspirate.

Dar dramaturgul? O, dramaturgul este cel ce câștigă detașat și cu regularitate cursa postumă pentru obținerea unui invizibil — și totuși cît de cîtat — premiu al pontului la zi... Încercătura de viață a marilor texte dramatice este atît de densă, adevărul lor, atît de important, zona de radiație în conștiințe, atît de întinsă, încît impactul unei singure replici de geniu cu realitatea dată se dispensează de orice artificii mijlocite. În cazul minunatei replici ieșite de sub pana dramaturgului, devine cu totul inutil ca vreun isteț și cult secretar de redacție din posteritate să scotocească prin adîncimile foșnitoare ale capodoperei, să pescuiască acolo propozițiunea de aur, s-o expună pe coperta unui hebdomadar, unde s-o dea drept text logodit silnic cu o semnificație iconică... Nu: replica, marea replică, rămîne la ea acasă (adică pe scena teatrului sau, cu mai puțin noroc, în paginile volumului de teatru) și primește ca, acolo, defilarea evenimentelor curente din lumea largă. Nu ca o mumie culcată în sarcofagul trecutului, ci ca o amfitrioană spirituală, cochetă, năbădăioasă, pe cît de dorită, pe atît de temută. Ca o prințesă Turandot examinîndu-și mereu pretendenții! Publicul, spectator sau numai cititor, remarcă numai decît ocheada îndrăzneală a unui, insistența à propos-urilor altuia, gestul aproape pătimaș al unui al treilea, tandrețea vicleană cu care se apropie un al patrulea... În zadar am socoti că un Calaf a fost o dată și pentru totdeauna ales ca mire, de mult, în epoca premiei absolute. Veacul, anul, ziua, cea mai măruntă unitate de timp aduce noi candidați la peșit; deliciul acestei defilări face parte integrantă din spectacol sau din lectură.